

LA POESIA DELS ÀTICS O UNA DANSA MACABRA

Ramon Lladó

Anna Corral

Universitat Autònoma de Barcelona

A les llargues passejades, arriba un instant en què la ciutat se'ns desdibuixa, com el llibre que hem deixat moltes vegades a canvi de la son. Aleshores mirem cap als dalt dels edificis i ens apareix l'arreglada visual dels àtics barcelonins, aquests barrets d'ala curta calats sense gràcia a les cornises.

Marginats de tot cànon arquitectònic, a aquesta creació barcelonina dels àtics només els queda la citació involuntària, el lapsus obscè, la punyent absència de sentit; una excepció lingüística erigida, és el cas de dir-ho, en regla. La petita burgesia barcelonina i les restes de la menestralia es van inventar els àtics, amb la complicitat dels mestres d'obra i de certs promotors que no podien fer servir el picot per aterrar encara més illes de l'Eixample. Com que ja no llegien versos, van conformar-se amb aquesta poesia purament teòrica, aèria i sublimar (gens sublim, per tant). Van fer-se un esglaó precari per tocar una engruna de cel.

Criticar els àtics per estètica, un cop fets, es va convertir en una actitud tan supèrflua i pedant com lloar-ne les dubtoses virtuts utilitàries. Així van continuar la seva proliferació sota els terrats fins que ja ningú no hi parava atenció. Els puristes i els esperits més repatanis ja no en feien cabal. A poc a poc van esdevenir menys perceptibles a la mirada rigorosa.

Avui han superat la prova del temps, per bé que no pas el judici, i encara són allà on han estat sempre. No es pot dir simplement que siguin lletjos. Són tan sols una incongruència, una excrescència, com una frase inconsistent, com un estirabot que no ve a tomb. Han renunciat a la seva vida exterior, l'aparença, l'únic motiu que els hauria pogut justificar. S'ha desdibuixat la seva lletjor i s'han fet discrets gairebé fins al silenci. Com que no tenien cap element, no ja tècnic o formal sinó tan sols morfològic, que els caracteritzés, han acabat, per força, en un gran anonimats serial. Ningú no els celebra, ningú no els denigra. Enmig d'una ciutat fatigada per la novetat fins al terror, on totes les variants del *frisson nouveau* havien estat assajades, els àtics només podien aportar la casolana absència de designis, el grau sota zero de la invenció. Desmenjats, ròncecs, mancats d'estil o de

gramàtica, tendeixen a la desaparició perceptiva, la totxana glacial i rectilínia, sense punts de fuga, sense espai.

Tanmateix, l'Àtic, aquell esglaó precari fet per tocar una engruna de cel, construcció incongruent titllada de grau sota zero de la invenció i manifestació d'una propensió a la poesia de diumenge a la tarda, és una zona intermediària, un espai pretesament, o il·lusòriament, suspès, a mig camí entre el cel i la terra.

En aquest espai intermediari, i des del doble esguard que la terrassa de l'àtic ens permet, un home, atrapat a l'entrada dels inferns, subjecte a la matèria tel·lúrica per aquells rotunds i ineludibles fonaments de ciment, abaixa, quasi forçadament, els ulls cap a la ciutat, passatge sotmès a un brogit ofegat. La nit se li presenta portadora d'una carnalitat salvatge, sàdica i despietada, sagnant quasi.

Cossos embriagats, buidats sota uns llençols humits de fragàncies diverses. Alguns sota el llum fred d'uns fluorescents, d'altres escalfats per la flama acollidora d'una espelma o simplement en la foscor més absoluta, la carn es precipita a nits de disbauxa, de plaers inconfessables i desigs ignominiosos, de delectança i turment. Mortals encadenats a un cos sever, esclavitzats, com deia Baudelaire, "sous le fouet du plaisir, ce bourreau sans merci".

La pesantor d'aquesta visió, massa tangible i reveladora de les nostres misèries i condició, semblen dissuadir l'home de l'àtic de perseverar en la contemplació, gairebé obscena, d'aquest quadre. Instintivament, tanca els ulls i gira el cap com qui no vol saber. En aquest moviment involuntari, l'home tanca la boca, s'empassa la saliva i percep, no sense enuig, un cert regust amarg, un bri de fel.

Darrere aquests pavellons agronats, perimètriques tanques en l'altura, hi ha vida pròpia. En una fotografia familiar del poeta Agustí Bartra veiem una d'aquestes terrasses d'àtic de finals dels anys seixanta, posant discretament al costat de l'Anna Murià, amb una jardinera que treu el nas per un angle de l'enquadrament. A la mirada d'en Bartra, dictada per la instantània, hi reconeixem la dignitat de l'orgull humiliat que expressava tanta gent que va tornar de l'exili. En milers de fotografies privades anònimes hi deu sortir un decorat semblant, en què es posa en valor sobretot el racó de terrassa supernumerària que encarnaven àtics i sobreàtics. Traçaven un ampli ressalt que sobresortia de la façana. I s'hi podia posar una taula amb cadires, torretes, parterres i tota mena de parament de confort mitjà. La jardineria sofisticada no s'havia desenvolupat tant com en els nostres dies. Afegien, doncs, un espai modest però considerable, contradient l'exigüitat dels pisos.

Però l'àtic és també la "il·lusió" en la possibilitat d'un altre esguard. I l'home deixa caure el cap enrera, abandonant-se a una visió prometedora, depositant suaument el seu cos, prest a enlairar-se. I en la contemplació del cel intangible, acluca els ulls amb el propòsit de copsar profundament aquell instant complex i poètic, ara sí sublim (gens subliminar, però). Una respiració pausada, una inspiració guaridora, un aroma blanc.

L'origen de la paraula àtic o, més ben dit, la seva aplicació a aquests habitatges sobrevinguts al caliu de l'especulació urbana, es perd en la fantasia etimològica o en un bosc inextricable d'hipòtesis més o menys enraonades. És una més de tantes denominacions imprecises que l'ús social unànime ha acabat sancionant sense greus discussions. A orelles no avesades pot sonar com un tecnicisme. Fins i tot, en el sùmmum de la ignorància, pot evocar un terme de l'argot arquitectònic. Per a un cert bon sentit ingenu, el terme es referiria a l'alçada. Atticus voldria dir doncs, en llatí, elevat. Aquesta derivació semàntica s'hauria fet espontàniament a partir del gentil·lici *atticus*, referit a la regió de l'Àtica i, per extensió, a Atenes. Però l'ampliació de sentit, fantasiosa i, per tant, molt barcelonina, s'ha fet, més presumiblement, a partir d'una altra accepció d'*atticus*, l'accepció gramatical o literària. L'estil àtic designa l'estil refinat tant en l'oratòria com en la retòrica textual i que, per metonímia, evoca l'elevació, el cim.

Però si deixem la retòrica i tornem a les dimensions tangibles, a la solidesa de les coses mesocràtiques, tot i que tampoc no sigui ben bé, en aquest cas, tocar de peus a terra, un immoble esvelt i de proporcions airoses no tindria necessitat de ser incrementat amb un àtic. I aquí comença la paradoxa barcelonina i la seva propensió a la poesia de diumenge a la tarda, ni que sigui en la forma d'un materialisme degradat, sobre el qual ironitzava Llorenç Villalonga.

*Continuant amb aquell bon sentit ingenu, el terme àtic revesteix aquí tot el seu sentit etimològic, elevat, que ens recorda els versos de Baudelaire en el seu conegut poema *Élévation*. Però això, possiblement, no és res més que pura metafísica de biblioteca.*

Acompanyant l'home de l'àtic en el seu vol, ens adonem alhora que ell mateix que el viatge és efímer. Fins i tot, en la vivència d'aquell instant d'un temps aturat, en l'elevació de l'esperit més enllà i ben lluny d'aquells "miasmes morbides" que deia Baudelaire, en el viatge "vers les champs lumineux et sereins", l'home no aconsegueix desempallegar-se totalment d'aquell insistent regust de fel. Així que finalment s'incorpora, la mirada perduda i els braços caiguts. Però, en el

seu esguard no apreciem cap orgull humiliat, ni tan sols desesperança, més aviat cansament, una resignació passatgera, encara que només sigui durant uns instants.

La visió prometedora s'esfondra precipici avall. No podia ser d'una altra manera. El terme "il·lusió" és en si mateix prou revelador: "error dels sentits o de l'esperit que fa prendre per realitat l'aparença" o encara "esperança sense fonament real".

Amb aquest moviment constant, amb un esguard proveït d'una doble mirada i en aquell espai suspès, a mig camí del cel i de la terra, neix una dansa macabra, un ritme vertiginós, infernal, diabòlic, que tot enastant l'home l'afaïçona.

La ingenuïtat cruel i el materialisme rebaixat s'amistancen en l'estètica dels àtics, híbrids de plataforma aèria i de transatlàntic encallat. La ciutat s'ha tret la màscara, s'ha tornat tota ella un immens acusatiu i ha abonat, en conseqüència, la seva quota de falsificació.

Però observar els àtics, quan l'escrutament exterior ja no dóna més de sí, també ens fa girar per un moment cap als interiors imaginats. Una passarel·la, una figura que ens fa inaugurar en la consciència, la modalitat del viatge interior, o totalment interioritzat. Desxifrar històries, escenaris del present, que es tornen miralls del passat. El gamberrisme constructiu de la Barcelona llampant deixa nus els espais interiors, i continua l'arquitectura amb una llei nova.

En negar-se explícitament a citar, Mallarmé deia la màgia de la sinestèsia i de la metonímia. La brisa marina era un so: "Fuir, là-bas, fuir". Iniciar la travessa, prendre el tren de nit, obrir la llibreta i començar a prendre notes. I després, tornar del viatge, tancar el quadern i enroscar la ploma.

Però ja n'hi ha prou de tanta poesia de diumenge a la tarda. L'home de l'àtic es resguarda dins la seva cova i un cop en el llit intentarà oblidar-se de tota aquella pesantor que l'existència li infligeix, de nou, amb la il·lusió enganyosa que els seus sentits li ofereixen, un cop més a través del seu cos, del plaer, allà on tot és, com deia Baudelaire, "... ordre et beauté, Luxe, calme et volupté".

Tanquem els ulls i baixem de l'àtic. Ens queda el consol de continuar explorant, recórrer una distància, reexplorar una fesomia que potser hem reconegut, com si tornéssim al llibre que hem deixat per uns instants.

I jo també tanco els ulls, deixo enrere l'àtic i m'endinso en el bullici de la ciutat buscant algun cafè, d'aquells d'abans, on poder

arrecerar-me. Potser em trobaré o coneixeré algú que, com jo, vulgui parlar de la poesia de cada instant i de l'instant en la poesia per acabar oblidant aquella força centrípeta que ens subjecta a la terra, per acabar enlairant-nos "Par delà le soleil, par delà les éthers, Par delà les confins de sphères étoilées..."